

Redakcja naukowa
Anna Pawlak, Beata Skwarek,
Justyna Stadniczeńko, Oksana Petrenko

**W TROSCIE O ROZWÓJ I BEZPIECZEŃSTWO DZIECKA
WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE
ASPEKTY SPOŁECZNO-PRAWNE**

WYDAWNICTWO
AEH

**W trosce o rozwój i bezpieczeństwo dziecka
we współczesnym świecie.
Aspekty społeczno-prawne**

Redakcja naukowa:

Anna Pawlak, Beata Skwarek, Justyna Stadniczeńko, Oksana Petrenko

Legnica – Warszawa 2022

Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie

Publikacja finansowana ze środków Firm GATES POLSKA Sp. z o. o.,
Legnicka Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A., Koleje Dolnośląskie S.A.

Recenzenci:

prof. dr hab. Joanna Konarska
prof. dr hab. Olga Suchomlińska

Copyright © 2022 by Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie
Copyright © 2022 by Collegium Witelona Uczelnia Państwowa

Projekt okładki:
Zbigniew Gol

Collegium Witelona Uczelnia Państwowa
ul. Sejmowa 5 A, 59-220 Legnica
tel. 76 723 22 80 do 83
uczelnia@collegiumwitelona.pl
www.collegiumwitelona.pl
www.wydawnictwo.collegiumwitelona.pl

Korekta, skład i łamanie:
Krystyna Gajaszek, Waldemar Gajaszek
Stowarzyszenie „Wspólnota Akademicka”
ul. Sejmowa 5 A, 59-220 Legnica
tel. 76 723 21 20, tel./fax 76 723 29 04
www.wa.legnica.edu.pl

ISBN 978-83-66552-55-5

Wydawnictwo
Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej
ul. Okopowa 59
01-043 Warszawa

Spis treści

Table of contents	7
Słowo od redaktorów	11

Część I

RODZINA I DZIECKO

Jacek Sobczak, Ksenia Kakareko

Konstytucyjne prawo rodziców do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego oraz religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniemami	15
--	----

Stanisław Leszek Stadniczeńko

Błędne rozumienie osobowej natury człowieka i uwarunkowania destrukcyjne rodziny we współczesnej cywilizacji	39
--	----

Marek Michalak

Zagrożenie praw dziecka podczas pandemii koronawirusa	57
---	----

Жанна Стельмашук, Надія Гринькова, Аліна Ваколюк

Відповідальне батьківство: теоретичні аспекти	69
---	----

Тетяна Ципан

Соціально-правові та педагогічні основи виховання дітей у сім'ї	85
---	----

Ольга Павелків

Сімейне виховання в системі освіти Японії	109
---	-----

Оксана Петренко

Ідеї дитиноцентризму в зарубіжній педагогічній теорії: актуалізація проблеми вільного виховання	131
---	-----

Сергій Петренко

Оволодіння цифровою грамотністю і безпека дітей в цифровому просторі: актуалізація проблеми	155
---	-----

Część II

SZKOŁA I BEZPIECZEŃSTWO UCZNIÓW

Ольга Поліщук, Юлія Шалівська

Особливості формування моральних переконань учнів в умовах
 нової української школи 183

Роман Павелків, Іванна Хомич

Психологічні передумови розвитку суспільно значущої поведінки
 в молодшому шкільному віці 200

Інна Петренко

Вимоги до формування безпечного простору шкільної кімнати
 початкової школи у контексті Концепції Нової української школи 217

Віталій Павелків, Катерина Павелків, Віктор Панасюк

Психолого-педагогічні умови попередження ризикованої поведінки
 у учасників молодіжних субкультур 227

Людмила Баліка

Теоретичні основи формування культури екологічної поведінки
 учнів початкової школи засобами інтерактивних технологій 241

Katarzyna Sępowicz-Buczko, Stefania Kozłowska

Bezpieczeństwo w serwisach społecznościowych w opinii uczniów
 liceum ogólnokształcącego 265

Світлана Бричок

Теоретичні основи проблеми виховання культури безпеки
 життєдіяльності здобувачів вищої педагогічної освіти 289

Віта Боса

Підготовка майбутніх філологів в Україні засобами сучасних
 інформаційно-комунікаційних технологій: методологія проблеми 309

Łukasz Trzeciak

Polskie regulacje prawne dotyczące kierowania hulajnogą elektryczną
 i urządzeniem transportu osobistego przez dzieci 329

Część III

ASPEKTY SOCJALNO-PRAWNE

Elżbieta A. Maj	
Socjalna ochrona dziecka w perspektywie podstawowych praw człowieka	339
Larysa Gajewska, Natalia Pobirchenko, Beata Skwarek	
Praca socjalno-wychowawcza z rodziną we współczesnych warunkach: kontekst polsko-ukraiński	349
Наталія Коляда	
Дитячий рух у просторі соціального життя	363
Любов Нечипорук	
Соціальна робота з безпритульними дітьми	375
Григорій Пустовіт	
Теоретико-прикладні засади соціального захисту дітей і учнівської молоді в закладах позашкільної освіти	391
Світлана Щудло, Ірина Мірчук, Оксана Зелена	
Небезпеки вільного часу у підліткових практиках у період пандемії COVID-19 (на матеріалах міжнародного соціологічного проєкту)	413

Część IV

GŁOS STUDENTÓW

Marta Olszewska	
Andrzej Frycz Modrzewski o roli wychowania człowieka	429
Катерина Попова	
Когнітивний і виховний потенціал полікультурної освіти	439
Ірина Поліщук	
Т. Д. Дем'янок про роль громадських організацій у системі превентивного виховання дітей	453
Informacje o autorach	465

Table of contents

A word from the editors 11

Part I

FAMILY AND CHILD

Jacek Sobczak, Ksenia Kakareko

The constitutional right of parents to provide their children with a moral and religious upbringing and teaching in accordance with their convictions 15

Stanisław Leszek Stadniczeńko

The erroneous understanding of the personal nature of man and the conditions for the family destruction in modern civilization 39

Marek Michalak

Threats to children's rights during the coronavirus pandemic 57

Zhanna Stelmashuk, Nadiya Hrynkova, Alina Vakoliuk

Responsible attitude: theoretical aspects 69

Tetiana Tsipan

Socio-legal and pedagogical basis raising children in the family 85

Olha Pavelkiv

Family education in japan's education system 109

Oksana Petrenko

Ideas of child centism in foreign pedagogical theory: actualization of the problem of free upbringing 131

Serhii Petrenko

Digital literacy and child safety in the digital space: actualizing the problem 155

Part II

SCHOOL AND PUPIL SAFETY

Olga Polishchuk, Yulia Shalivska

Features of formation of moral beliefs of students in the conditions
of the new ukrainian school 183

Roman Pavelkiv, Ivanna Khomych

Psychological prerequisites for the development of socially significant
behavior in primary school age 200

Inna Petrenko

Requirements for the formation of a safe space of the school room
of primary school in the context of the concept of the new ukrainian school 217

Vitaliy Pavelkiv, Kateryna Pavelkiv, Viktor Panasiuk

Psychological and pedagogical conditions of risky behavior prevention
of youth subcultures participants 227

Lyudmila Balika

Theoretical fundamentals of formation of culture of ecological behavior
of primary school students by means of interactive technologies 241

Katarzyna Sępowicz-Buczko, Stefania Kozłowska

Security in social networking services in the opinion of students
from the general secondary school 265

Svitlana Brychok

Theoretical essentials of the problems of the upbringing of the culture
of life safety of applicants of higher pedagogical education 289

Vita Bosa

Preparing future philologists in ukraine with the use of modern information
and communication technologies: a methodology of the problem 309

Łukasz Trzeciak

Polish legal regulations regarding the driving of an electric scooter
and personal transport device by children 329

Part III**SOCIAL AND EDUCATIONAL ASPECTS**

Elżbieta A. Maj	
Social protection of a child in terms of fundamental human rights	339
Larysa Gajewska, Natalia Pobirchenko, Beata Skwarek	
Social and educational work with the family in contemporary conditions: the polish-ukrainian context	349
Nataliia Koliada	
Children's movement in the space of social life	363
Nechiporuk Lyubov	
Social work with homeless children	375
Hryhorii Pustovit	
Theoretical and applied principles of social protection of children and student youth in extracurricular education institutions	391
Svitlana Shchudlo, Iryna Mirchuk, Oksana Zelena	
Dangers of free time in adolescent practices during the covid-19 pandemic (On the international sociological project)	413

Part IV**STUDENTS' VOICE**

Marta Olszewska	
Frycz Modrzewski – the Role of (Human) Upbringing	429
Kateryna Popova	
Cognitive and educational potential of multicultural education	439
Iryna Polishchuk	
T.D. Demianyuk on the role of non-governmental organizations in the system of preventive education of children	453
Information about the authors	465

Катерина Попова

Рієржавний гуманітарний університет

ORCID: 0000-0001-9060-0330

e-mail: katerina121997@ukr.net

Когнітивний і виховний потенціал полікультурної освіти

РЕЗЮМЕ

У статті аналізується інтеграція України в «простір» полікультурної освіти, з'ясовуються її особливості. Це здійснено завдяки фіксації уваги на нормативно-правовій базі, яка в той чи інший спосіб визначала зміст початкової та середньої освіти.

Авторка констатує використання Україною в роки після здобуття нею суверенітету категорії «інтернаціональне виховання», появу в понятійному апараті освіти термінів «толерантність» та «полікультурність». Останній трактується таким, який ознаменував постановку завдання формування полікультурної компетентності учнів.

Використання етнографічного фактору як основоположного у процесі визначення змісту освіти призвело до мінімізації представлення невідоміючих груп у предметах гуманітарного циклу. Хоча Державні стандарти початкової та базової середньої освіти поняттям «полікультурна освіта» не оперують, вони, як і предмети обов'язкової та вибіркової складових навчальних планів, створюють передумови для формування в школярів_ок полікультурної компетентності.

Ключові слова: Україна, полікультурна освіта, державний стандарт, толерантність, полікультурна компетентність.

Постання полікультурної освіти – результат кількох факторів, які зумовлені особливостями міжетнічної взаємодії. Йдеться про тернистий досвід міжрасового і етноконфесійного інтераціоналізму в США, Канаді, Австралії та низці країн Західної Європи. Тривалий час у них фактично безальтернативно реалізовувалася політика мультикультуралізму. Це зумовлювалося розумінням об'єктивності співіснування представників різних соціальних груп у конкретних державах, а відтак – культур більшості та меншостей, їх взаємопроникнення та взаємозбагачення.

Такий статус-кво поволі спонукав постання мультикультурної освіти. Її першочергове завдання – цілеспрямована адаптація учасників освітнього процесу в світ культурного розмаїття, реакція освітніми засобами на проблеми, котрі виникають у глобалізованому світі. При цьому культурна строкатість визнавалася об'єктивною реальністю, а право соціальних груп на плекання своєї самості поставлено на один щабель із такими цінностями, як права людини, толерантність та плюралізм¹.

---

¹ В. Ткаченко, *Кризис мультикультуралізма*, „День” 2011, 21 липня, URL: https://ukrrudprom.ua/digest/Krizis_multikulturalizma.html, дата покликання: 1.02.2022 г.

Глобалізація докорінно змінила світ, а міграція робочої сили поволі стала звичним явищем. Крах т. зв. соціалістичного табору в Центрально-Східній Європі та популяризація в цьому регіоні демократичних цінностей призвели до активізації інтеграції й утворення Європейського Союзу. Взаємодія іншостей у різних державах об'єднаної Європи (як і в ЄС в цілому) спільно з глобалізацією, зумовила появу нової за змістом культури. Вона є відносно інтегрованим цілим і включає цінності та поведінкові стандарти соціальних груп, з одного боку, надбання, що вироблені ними у процесі взаємодії, з другого². За такої реальності, зрозуміло, актуалізувалося питання мистецтва взаємодії «Своїх» і «Чужих», підготовки школярів і студентів до життя в світі, який динамічно змінюється.

Криза мільтикультуралізму в Європі, про яку (ведучи мову головно про мусульман) восени 2010 р. сповістила канцлер Німеччини Ангела Меркель, а в лютому наступного року – прем'єр-міністр Великої Британії Девід Камерон та президент Франції Ніколя Саркозі, не означає краху філософії полікультурної освіти. Радше навпаки: висловлені ними остороги з приводу збереження створюваних століттями культурних підвалин Європи ще більше актуалізували завдання виховувати мистецтво толерантного співжиття представників іншостей, їх взаємної готовності не тільки плекати своє, але й пізнавати культуру тих, хто є поруч сьогодні чи буде завтра, керуватися новими культурними й поведінковими «кодами», які вироблені в процесі взаємодії представників різних самостей.

Саме в цих складових криється когнітивний та виховний потенціал полікультурної освіти. Адже характерний сучасності процес акомодатії педалює взаємне пізнання культур Іншими³, контрастніше усвідомлення соціокультурного «Ми» на тлі «Вони». При цьому, завдяки формуванню відповідних компетентностей у процесі навчання, зростає готовність індивідів / соціальних груп до взаємодії в просторі полікультурного різноманіття, формується / зростає толерантність його суб'єктів.

Метою даної статті є вивчення інтеграції України в «простір» полікультурної освіти після здобуття нею суверенітету, з'ясування її особливостей. Це завдання здійснюється шляхом фіксації уваги на нормативно-правовій базі, яка в той чи інший спосіб визначала зміст початкової та середньої освіти.

Оскільки відправною точкою для реалізації сформульованого вище завдання є категорія «полікультурність», осмислення другої складової в конструкції цього слова (культура) є надважливим.

Станом на сьогодні термін «полікультурність» має численні трактування, що зумовлює складність оперування ним. На цьому наголосили члени «Групи видатних осіб», яку створено 2010 р. за ініціативою Генерального секретаря Ради Європи Турбйорна Ягланда, – автори доповіді «Жити разом: поєднання різноманіття і свободи в Європі ХХІ століття». Вони констатували: «...термін «багатокультурність» має стільки трактувань і означає стільки різних речей для різних людей і у різних країнах – це ідеологія? набір принципів? суспільна реальність? – що він радше спантеличує, аніж роз'яснює»⁴.

Враховуючи це, в даній статті поняття «культура» трактується відповідно положень Декларації Мехіко щодо політики у сфері культури (1982 р.). «У найширшому

² J. Żebrowski, *Edukacja wielokulturowa w integrującej się Europie*, „Prace Naukowe. Pedagogika” 2003, № 12, s. 110, URL: <http://surl.li/bkiuf> (дата покликання: 2.02.2022).

³ Ibidem, s. 111.

⁴ *Жити разом: поєднання різноманіття і свободи в Європі ХХІ століття*, Переклад з англ., Львів: Літопис, 2001, С. 13.

розумінні – стверджується в ній – культура може розглядатися як сукупність яскраво виражених рис, духовних і матеріальних, інтелектуальних і емоційних, які характеризують суспільство або соціальну групу. Культура охоплює, окрім мистецтва й літератури, спосіб життя, основні права людини, системи цінностей, традиції та віри; культура – це здатність людини мислити, аналізувати себе і своє оточення»⁵. Відтак полікультурна освіта бачиться комплексною системою в процесі навчання, завдяки якій її суб'єкти пізнають особливості різних культур і оволодівають навичками життя в соціумі, що змінюється.

Україна – одна з країн, що відновила свій політичний суверенітет на початку 1990-х рр., а відтак постала перед численними актуальними для новопосталих держав викликами. Йдеться, зокрема, про завдання формування нової громадянської ідентичності її підростаючого покоління, світогляду дітей та молоді на засадах, суголосних демократичним цінностям Заходу.

Серед першочергових завдань, які визначалися на початку 1990-х рр. Міністерством народної освіти УРСР, – відродження «історичної свідомості українського народу та його традицій, національно-етнографічних особливостей, функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя»⁶. Така постановка питання – закономірна реакція тогочасних політичних еліт України на формування в СРСР т. зв. радянської людини, той ідеологічний курс, який здійснювався в ньому і супроводжувався процесами русифікації, підміною історичних гранднаративів націй, які проживали в ньому, сюжетами, котрі відповідали інтересам радянського партійного керівництва.

Попри те, що Україна актуалізувала принципово нові завдання змісту освіти, її представники ще тривалий час користувалися категорією «інтернаціональне виховання» (чи дещо модифікованою дефініцією «інтернаціональної загальнолюдської культури»). Водночас вже в «Концепції середньої загальноосвітньої школи України» (1991 р.) використано окремі твердження, які можна вважати провісниками полікультурного виховання в майбутньому (напр., задекларований у ній намір включити в національний компонент змісту освіти не тільки власне українське, а й культуру та побут недомінуючих груп, що проживали на теренах новопосталої держави⁷).

Становлення України як суверенної держави супроводжувалося поступовим усталенням використання етнографічного фактору як визначального у процесі формування змісту освіти. Ця тенденція була особливо помітною в царині шкільного курсу історії і відобразилася в Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), яку ухвалено наприкінці 1993 р. Так, описуючи засади, на яких здійснюється переосмислення змісту навчально-виховного процесу, в документі йшлося про «органічний зв'язок з національною історією, культурою, традиціями»⁸. Одночасно в програмі наголошувалося на необхідності вивчення школярами культури та традицій Іншого.

⁵ Декларація Мехіко щодо політики у сфері культури, URL: <http://surl.li/bkmdm>, дата покликання: 1.02.2022 г.

⁶ Концепція патріотичного і інтернаціонального виховання української молоді, формування в неї національної свідомості, „Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР, 1990, № 16, С. 14.

⁷ Про концепцію середньої загальноосвітньої школи України, „Інформаційний вісник Міністерства освіти України” 1992, № 4, С. 12.

⁸ Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія, Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя, К.: Знання, 2005, С. 603.

Найшвидше когнітивний і виховний потенціал, який криється у їхній взаємодії, а відтак – полікультурній освіті усвідомили літературознавці. Вже в 1992 р. в «Інформаційному збірнику Міністерства освіти України» з'явився проєкт «Концепція літературної освіти. Єдність національної гуманітарної освіти в поліетнічних умовах України». Означаючи мету школи як завдання виховання свідомих громадян держави, його автори постулювали: викладання предметів гуманітарного циклу має орієнтуватися на відродження традицій національної духовності, яку інтерпретовано основою до поваги інших народів. При цьому в документі стверджується принципове: «Якщо «українська національна школа» буде розумітися як винятково «україномовна» (а концепцію освіти тих всіх громадян, які навчаються російською, польською, єврейською розроблятимуть в Росії, Польщі, Ізраїлі), то ми ніколи не створимо справжню концепцію національної освіти в Україні...»⁹.

Розмірковуючи над нею, автори цього документу запропонували несподівану думку про те, що освітній ценз громадянина України має включати знання трьох мов: державної, однієї зі світових (йшлося, власне, про європейські) та однієї з мов народів України¹⁰. Враховуючи те, що мова є засобом пізнання культури, безпосереднім інструментом для досягнення соціокультурного надбання Інших, з'ясування його особливостей така пропозиція авторів проєкту сприймається як запропонована формула полікультурної освіти та / чи формування полікультурної компетентності. Судження про вивчення в школі поруч із державною мовою невідоміючих груп відкривало шлях для реалізації когнітивного потенціалу пізнання тих, з ким українці співіснували впродовж століть. «Неможливо знати світову культуру, – стверджували автори проєкту, – без знання культури, мови, літератури найближчого сусіда, які вивчаються єдиним «блоком»: мова через літературу, література через мову»¹¹.

Таких міркувань на початку 1990-х рр. було, відверто кажучи, небагато. Значно частіше в проєктах навчальних програм гуманітарного циклу простежувалося прагнення звести їх зміст до, скажемо так, українознавства чи принаймні українознавчого «знаменника». Фактично Україна в той час перебувала в стадії пошуку формули національної школи. Промовисто, що в одному числі органу Міністерства освіти були опубліковані вищезгаданий етноплуральний проєкт програми «Концепції літературної освіти» та всуціль українознавчий проєкт «Програми з народознавства для 1–11 класів»¹². Де-факто, вона – етноцентрична й не передбачала знайомства школярів бодай з якимись елементами культур і традицій інших народів.

Представлені в Державній національній програмі «Освіта» положення про знайомство школярів із культурами та традиціями Іншого знайшли своє продовження в Законі України «Про загальну середню освіту» (13 травня 1999 р.). Це зумовлювалося як загальнолюдськими цінностями, так і нормою права: поняттям «Український народ» ухвалена 1996-го року Конституція України визначила громадян держави всіх національностей¹³. Відповідним було й формулювання освітянським Зако-

⁹ *Концепція літературної освіти. Єдність національної гуманітарної освіти в поліетнічних умовах України. Проєкт*, „Інформаційний збірник Міністерства освіти України” 1992, № 23, С. 26.

¹⁰ *Ibidem*, С. 26.

¹¹ *Ibidem*, С. 27.

¹² *Програма з народознавства для 1–11 класів. Проєкт*, „Інформаційний збірник Міністерства освіти України” 1992, № 23, С. 3–15.

¹³ *Конституція України*, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>, дата покликання: 1.02.2022 р.

ном завдання школи: виховувати в дітей повагу до традицій і мови всіх соціальних груп, які проживають у країні.

Серед принципів і цінностей, якими мають керуватися заклади освіти, Закон задекларував полікультурність¹⁴. Це стало черговим містком у поступовому наближенні української освіти до формулювання завдання полікультурної компетентності як учителів / викладачів, так і школярів / студентів.

Етноплюральність – ознака ще одного важливого документу: Указу Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти» (17 квітня 2002 р.). Йдеться, зокрема, про виховання шани до історико-культурних традицій як українців, так і інших спільнот, які проживають у державі. Хоча в Указі Президента безпосереднього не йшлося про завдання формування полікультурної освіти чи розвитку полікультурної компетентності тих, хто її здобуває, окремі його положення, які зумовлювалися глобалізаційними процесами, є наближеними до постановки такої мети: поважливе ставлення до мови, традицій, віросповідань і культури народів світу. Ще один посил глави держави до пізнання культури Іншого – готовність індивіда до міжкультурної взаємодії – зумовлювався завданням розвитку громадянського суспільства в Україні¹⁵.

Формування полікультурної компетентності прочитується в державних стандартах початкової та середньої освіти. Перший, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України 16 листопада 2000 р., визначає, що її зміст ґрунтується на загальнолюдських цінностях, полікультурності, засадах гуманізму, демократії, «взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави»¹⁶. Елементи полікультурної освіти прописані в двох освітніх галузях державного стандарту: «Мова і література» та «Людина і світ». Останньою визначено вивчення дітьми системи цінностей суспільства, а серед змістових ліній освітньої галузі фігурують такі, як «людина серед людей», «культура», «Планета Земля»¹⁷. З-поміж принципів, на яких базується ця освітня галузь, – досвід особистісного ставлення молодших школярів «... до системи цінностей українського суспільства, зокрема етнічних, загальнонаціональних, загальнолюдських»¹⁸.

Компоненти формування полікультурної компетентності значно ширше простежуються в освітній галузі «Мови і література». Державний стандарт початкової загальної освіти визначає завдання «опанування молодшими школярами української мови та інших мов як засобу спілкування і пізнання, прилучення до скарбниць духовності і культури, літературних надбань Українського народу і народів світу...»¹⁹

Привертає увагу той факт, що серед змістових ліній державного стандарту з української мови фігурує етнокультурознавча компетентність. Вона включає «...знання реалій матеріальної і духовної культури українського народу», «формування

¹⁴ Закон України «Про загальну середню освіту», *Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія*, Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя, К.: Знання, 2005, С. 624.

¹⁵ Указ Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>, дата покликання: 1.02.2022 г.

¹⁶ *Державний стандарт початкової загальної освіти. Науково-світний потенціал нації: погляд у XXI століття*, Т. 3, Авт. кол. В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін., К.: Навч. книга, 2003, С. 497.

¹⁷ *Ibidem*, С. 500–501.

¹⁸ *Ibidem*, С. 497–548.

¹⁹ *Ibidem*, С. 498.

сукупності знань про побут, звичаї, традиції українського народу»²⁰. Закономірним і, все ж, промовистим у контексті осмислення проблеми полікультурної освіти в Україні є визначення, що фігурує в описі основ змістової лінії мовної освіти в початковій школі: «Лінгвістична та українознавча лінії забезпечують відповідний обсяг знань про мову, умінь і навичок їх використання у мовленнєвій діяльності, а також уявлення про звичаї, побут Українського народу, визначні події та постаті в історії України»²¹.

Державний стандарт базової середньої освіти затверджений постановою Кабінету Міністрів України відносно недавно – 30 вересня 2020 р. У переліку цілей освіти цього рівня – виховання в школярів шанобливого ставлення до національних та культурних цінностей Українського народу. Серед ціннісних орієнтирів базової середньої освіти уряд держави визначив «формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови», а серед ключових компетентностей – «здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами...»²².

Державний стандарт базової середньої освіти визначає результати навчання учнів за освітніми галузями. Для кожної з них постановою Кабінету Міністрів визначено єдину для всіх рівнів загальної середньої освіти мету, компетентнісний потенціал, котрий визначає внесок конкретних освітніх галузей у формуванні ключових компетентностей завдяки розвитку умінь і ставлень, а також базові знання, обов'язкові результати навчання учнів.

Формулюючи громадянські та соціальні компетентності, Державним стандартом визначено здатність школярів критично осмислювати ключові події національної, європейської та світової історії, демонстрацію ними поваги до Інших, толерантність, «...розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах і ґрунтуються на спільних моральних спільностях»²³. На відміну від Державного стандарту початкової загальної освіти, постанова Кабміну, що визначила критерії базової середньої освіти, чітко визначає сутність культурної компетентності школярів. Вона «...передбачає наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів...»²⁴.

Як і Державний стандарт для початкової загальної освіти, аналогічний документ для базової середньої освіти означає горизонти полікультурної компетентності в кількох освітніх галузях. Так, мовно-літературна освітня галузь визначає різні складові її мети. З-поміж них – розвиток компетентних мовців і читачів, які читають різноманітні тексти як вітчизняної, так і зарубіжної художньої літератури, «...здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу»²⁵.

²⁰ Ibidem, С. 506.

²¹ Ibidem, С. 499.

²² *Державний стандарт базової середньої освіти*, URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/КР200898.html, дата покликання: 2.02.2022 р.

²³ Ibidem,

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

Лейтмотив формування полікультурної компетентності не прочитується в меті громадянської та історичної освітньої галузі. Натомість у ній чітко прописано завдання формування школою громадянської ідентичності школярів, їх громадянської позиції, що має базуватися на таких фундаментальних засадах, як демократія, патріотизм, повага до прав і свобод людини. Не можна оминати увагою того факту, що серед вимог до обов'язкових результатів навчання учнів із громадянської та історичної освітньої галузі фігурує толерантність, а також повага і визнання гідності «інших осіб», протидія проявам дискримінації.

Параметри полікультурної компетентності доповнюються складовими тих компетентностей, що визначені як «громадянські та соціальні». В них визначено уміння «використовувати комунікативні навички та багатомовність для ведення міжкультурного діалогу», «формувати та обстоювати особисті ціннісні орієнтири, спираючись на цінності українського народу, його історико-культурні надбання і традиції в європейському ціннісному контексті»²⁶. Законотворець, визначаючи ставлення в громадянських компетентностях, прописав толерантну поставу до інших культур, плекання українських національних цінностей та повагу до цінностей інших народів і культур, «відкритість до культурного різноманіття за допомогою вивчення мови (мов) та здійснення міжкультурної комунікації»²⁷.

Соціальні компетентності школярів передбачають таке їх ставлення, як готовність до діалогу з іншими особами завдяки різноманітним мовним засобам, «прагнення до пізнання суспільного досвіду України та інших держав через мову та культуру, зокрема літературні твори українських і зарубіжних авторів; усвідомлення взаємозалежностей»²⁸. Ці вміння фігурують також у культурній компетентності школярів. Їх ставлення у цій компетентності прописано Державним стандартом так: «відкритість до міжкультурної комунікації, усвідомлення індивідуальних і соціальних стереотипів, що можуть міститися в тексті..., зацікавленість світовими культурними здобутками...»²⁹.

Державний стандарт визначив базові знання в різних освітніх галузях. Промовистою в контексті полікультурної компетентності є «Українська мова, українська література, зарубіжні літератури (у перекладі українською мовою), мова та література корінного народу або національної меншини». Вивчення іноземних мов, згідно цього нормативно-правового документу, мають сприяти пізнанню світу. Зокрема, соціокультурні знання включають осмислення суспільства й культуру країни мови, яку вивчають школярі, цінності й переконання її громадян, історію, традиції, стереотипи тощо.

Здається, осередком складових елементів, що спрямовуються на формування полікультурної компетентності, є соціальні та культурні компетентності громадянської та історичної освітньої галузі, які представлені в додатку № 17. Так, серед різних ставлень громадянської компетентності фігурують «повага до законів і традицій, досвіду інших народів, релігій та культур», «толерантне ставлення до життєвої позиції іншої особи»³⁰. Водночас культурна компетентність включає уміння «співставляти різні культури», їх цінності, традиції тощо, «виявляти вплив належності до різних спіль-

---

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

нот..., визначати та пояснювати значення належності до соціокультурної спільноти»³¹. Промовистими є прописані в документі ставлення в цій ключовій компетентності: «цінування соціального та культурного розмаїття», пояснення його переваг і викликів у сучасному суспільстві; законотворець наголосив на важливості свідомого збереження як власної культури, так і виховання поваги до культур інших народів, піклування про історико-культурну спадщину, відкритість індивіда до міжкультурного діалогу³².

Складові, що мають формувати полікультурну компетентність, суттєво прописані в базових знаннях, якими мають володіти учні та учениці. Це, зокрема, розмаїття націй, культурних, релігійних та інших груп, як складових соціуму. Базові знання включають проблеми ідентичності, толерантності, культури та цивілізації. Компонент базових знань «Людина і влада» включає питання прав людини та протидії дискримінації, а «Людина і світ уявлень» – «світогляд і цінності, ідентичність та основи її формування», «образи минулого, теперішнього і майбутнього»³³.

Аналіз нормативно-правової бази початкової та середньої освіти дає привід стверджувати, що запроваджені в Україні державні стандарти закладають достатньо міцні передумови для формування полікультурної компетентності школярів. Водночас цей висновок певною мірою змінюється із врахуванням формулювань, якими оперують окремі міжнародно-правові акти. Зокрема – Декларація Мехіко щодо політики у сфері культури.

Скликавши всесвітню конференцію, її учасники визначили низку положень, які не прослідковуються в тій нормативно-правовій базі, яка визначає параметри полікультурної компетентності в початковій та середній школах України. Якщо Державні стандарти, що запроваджені в ній, визначають параметри діалогу школярів із іншійстю головним чином у параметрах здатності спілкуватися іноземними мовами та мовами корінних народів України, їхньому інтересі до опанування тих чи інших культурних здобутків, поваги до них, толерантності школярів тощо, то вищеназвана Декларація містить низку посилів, які бачаться основоположними, фундаментальними. Йдеться, передусім, про розуміння культурної самобутності соціальних груп, усвідомлення якої є першоосновою полікультурної компетентності. Декларація Мехіко визначає змістом культури діалог (а не просто констатацію її існування на теренах тієї чи іншої держави в минулому чи на сучасному етапі), «обмін думками й досвідом, пізнання цінностей і традицій інших». «Всі культури – стверджується цією Декларацією міжнародної спільноти – становлять єдине ціле у суспільній спадщині людини. Культурна самобутність народів оновлюється та збагачується внаслідок контактів із традиціями й цінностями інших народів»³⁴.

Такі лейттеми в постановках Кабміну, на жаль, послідовно й чітко не простежуються. Культури інших у них постають не стільки елементами реальності, скільки фрагментарними частками минувшини. Натомість полікультурна компетентність школярів, припускаємо, має формуватися не тільки завдяки констатації того, що вже відбулося, завершилося, а внаслідок осмислення школярами й школярками діалогу іншос-

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Декларація Мехіко щодо політики у сфері культури, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_730?fbclid=IwAR2NkVyOeJ_5q10UAYAswPL8bK03QxtgJX8cKqHhLpXKMy8FRf477seXf-Y#Text, дата покликання: 3.02.2022 р.

тей, їх взаємовпливів як у минулому, так і на сучасному етапі (навіть у тих випадках, коли йдеться про ті недомінуючі групи, котрі станом на сьогодні в Україні є нечисельними, малопомітними). У постановках Кабміну України, що визначили державні стандарти початкової та середньої освіти, навряд чи прочитуються посили Декларації Мехіко про те, що «різноманітність становить, власне, основу культурної самобутності там, де поруч існують різні традиції», «культурна самобутність і культурна різноманітність нерозривно взаємопов'язані», «незнання культури тієї чи іншої групи або її знищення збіднює людство в цілому»³⁵. Відсутність аналогічних міркувань у тих нормативно-правових актах України, що стосуються початкової та середньої освіти, значно обмежують когнітивний потенціал полікультурної освіти та формування в школярів полікультурної компетентності.

Це судження стосується й змісту оновлених програм предметів суспільно-гуманітарного циклу. Так, змістова лінія «Культурна самосвідомість» спрямована на розвиток школярів як особистості, котрі усвідомлюють зміни різних культур, «мають – як стверджено в методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України 2017 року – уявлення про різноманіття культур, їх особливості»³⁶. Використання слова «уявлення», на мою думку, визначає обмежені горизонти полікультурної компетентності школярів: адже йдеться не про осягнення особливостей культур бодай на елементарному рівні, а, висловимося так, наближення до них.

Одночасно не пройдемо увагою повз той факт, що наприкінці другого десятиліття ХХІ ст. відбулося переосмислення змісту шкільного курсу історії Стародавнього світу. Його виписано на основі цивілізаційного підходу, «що дало змогу інтегрувати навчальний матеріал навколо поняття європейської цивілізації, формування якої розгорталось й на теренах України»³⁷.

Тривалий час завдання формування мультикультурної компетентності школярів при вивченні ними освітньої галузі «Суспільствознавство» озвучувалося керівництвом української освіти, проте не означувалося особливою конкретикою. Особливо це стосується «Історії України». Її шкільний курс, як, до слова, й «Етнології» та інших курсів варіативної частини навчальних програм, зазвичай вибудовувався на засадах етнічної історії. Можна припустити, що це до певної міри закономірно. Адже, використання історії, констатують вчені (як, до слова і історичної пам'яті) означене її інструментальним застосуванням. Так, скажімо, В. Розюмок стверджує, що політична заангажованість в інтерпретації минувшини виникла вже тоді, коли усталилася її викладання в закладах освіти³⁸.

Зростання уваги в Україні до формування полікультурної компетентності школярів – ок спонукало й осмислення взаємодії представників різних етноконфесійних спільнот на тлі подій в Європі та світі загалом. Додатковим імпульсом до цього стала, вірогідно, окупація частини території України Російською Федерацією та поява внутрішньо переміщених осіб з Криму та Сходу України, котрі часто-густо були носіями тих

³⁵ Ibidem.

³⁶ Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах у 2017/2018 навчальному році, „Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України” 2017, № 9, С. 64.

³⁷ Ibidem, С. 65.

³⁸ В. М. Розюмок, *Ідеологічна індоктринація історичною освітою: політична доцільність vs історичної науки*, „Гуманітарні науки” 2009, № 1(17), С. 171.

культурних ресурсів (зокрема, російської мови), що здавна функціонують у цих регіонах. На цьому тлі в жовтні 2020 р. орган Міністерства освіти України «Інформаційний збірник для освітян» доволі відверто констатував: ситуація в країні характеризується недооцінкою культурного розмаїття, подекуди сприймається як перешкода національної консолідації. «Незважаючи на фактичне культурне, етнічне та конфесійне розмаїття в країні, – стверджується в документі, що опублікований у цьому виданні, – більшість населення не бажає приймати світ у всьому його розмаїтті»³⁹.

Окремі ініціативи Міністерства освіти і науки України, що посилювали полікультурну складову освіти школярів, бачаться відповіддю на зовнішні виклики. Так, ведучи мову про викладання української літератури в 2020 / 2021 н. р. у його методичних рекомендаціях стверджується: «У навчальній програмі профільного рівня передбачено вивчення літератури народів України, передовсім кримських татар»⁴⁰.

У цьому документі доволі чітко прописано ключові тематичні «блоки», які мають сприяти формуванню полікультурної компетентності школярів_ок. Так, у документі наголошено на тому, що зміст історичної освіти включає етносоціальний, культурний та релігійний виміри. Керівництво освіти наголосило на тому, що пріоритетами історичної освіти, як і раніше, залишаються «історія країн і народів, тісно пов'язаних з історією України у різні часи»; «показ поліетнічності та багатокультурності через історії людських спільнот, що населяли / населяють територію України, та їх взаємодію», збалансований виклад як політичної та соціально-економічної історії, так і історії культури⁴¹.

Як приклад якісних змін, спрямованих на відхід від такого представлення минулого, що ґрунтується на засадах української етнічної історії, появи представників невідоміючих груп доби Середньовіччя є порада укладачів вищезазначених методичних рекомендацій представляти тогочасну минувшину України як історії різних народів, які мешкали на її сучасних теренах, «...з особливою увагою до джерел формування кримськотатарського та інших народів, для яких Україна є історичною батьківщиною»⁴².

Водночас, ведучи мову про викладання «Всесвітньої історії» в 7-х класах, укладачі рекомендацій наголошували на тому, що полікультурність сучасної України актуалізує завдання врахування релігійних традицій різних спільнот. Це, своєю чергою, цілком слушно трактується містком для осмислення школярами й школярками питань постання ісламу, ролі християнства в Європі, передумов виникнення інтолерантності на релігійному ґрунті, власне – гонінь на юдеїв, арабів тощо.

Поступ когнітивного потенціалу полікультурної компетентності в середній освіті України кінця 20-х років ХХ ст. простежується в появі в шкільній освіті наскрізного інтегрованого курсу «Культура добросусідства». Він, відповідно його назви, покликаний сприяти формуванню в школярів_ок поваги до різноманіття. Примітно, що даний навчальний курс може вводитися з будь-якого класу (як спецкурс чи форма гурткової роботи) і стати складовою громадянської освіти як дітей, так і батьків⁴³.

³⁹ Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах середньої освіти у 2020/2021 навчальному році, „Інформаційний збірник для освітян” 2020, № 10, С. 24.

⁴⁰ Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах середньої освіти у 2020/2021 навчальному році, „Інформаційний збірник для освітян” 2020, № 9, С. 73.

⁴¹ Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах середньої освіти у 2020/2021 навчальному році, „Інформаційний збірник для освітян” 2020, № 10, С. 5.

⁴² Ibidem, С. 9.

⁴³ Ibidem, С. 25.

Налаштування на підготовку школярів до взаємодії представників іншостей спостерігається і в появі предметів за вибором «Міжнародне гуманітарне право» та курсів духовно-морального спілкування в Типовій освітній програмі для закладів середньої освіти II ступеня (скажімо, «Християнська етика в українській культурі», «Біблійна історія та християнська етика» тощо). Згідно позиції керівництва національної освіти, перший має сприяти виробленню в учнів стійкої зацікавленості проблемами міжнародного гуманітарного права, формуванню їх різних умінь, зокрема – спілкування «одних» із носіями культур і цінностей «других»⁴⁴. Натомість курси морально-естетичного виховання трактуються Міністерством освіти і науки України не інструментами вчення віри, а такими, які мають слугувати засобами виховання в дітей поваги до свободи слова, «здатності до співжиття в полікультурному та поліконфесійному українському суспільстві»⁴⁵.

Отже, за три десятиліття існування України як суверенної держави, її освіта пройшла шлях від послугування успадкованою з СРСР категорією «інтернаціонального виховання» до завдання формування громадянської ідентичності школярів, їх національного виховання. Наприкінці XX ст. в законодавстві України (Закон «Про загальну середню освіту») з'явився термін «полікультурність», подальше використання якого в нормативно-правовій базі стало важливим кроком на шляху до постановки завдання формування полікультурної компетентності учнів.

З-поміж представників різних освітніх галузей першими її потужний когнітивний потенціал у процесі формування світогляду дітей усвідомили літературознавці. Один із проєктів програм літературної освіти, що з'явився на початку 1990-х рр., бачиться таким, який, у разі його запровадження, міг закласти підвалини полікультурної освіти в Україні чи бодай вже в той час актуалізувати завдання формування полікультурної компетентності школярів. Тим часом ключовим критерієм у процесі формування змісту освіти став етнографічний фактор, який мінімізував представлення невідоміючих груп у предметах гуманітарного циклу.

Нормативно-правова база України в царині освіти не містить категорії «полікультурна освіта». Проте в Державних стандартах початкової та базової середньої освіти, змісті низки курсів інваріативної складової навчальних програм, предметах, які представлені в її варіативній частині, прочитується завдання формування полікультурної компетентності дітей. Вірогідно, подальші глобалізаційні процеси в світі спонукатимуть Україну приділяти цьому завданню більшу увагу.

Бібліографія

Декларація Мехіко щодо політики у сфері культури, URL: <http://surl.li/bkmdm>, дата покликання: 1.02.2022 г.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія, Уклад.: О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя, К.: Знання, 2005, С. 600–623.

Державний стандарт базової середньої освіти, URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP200898.html, дата покликання: 2.02.2022 г.

⁴⁴ Ibidem, С. 24.

⁴⁵ Ibidem, С. 29.

- Державний стандарт початкової загальної освіти, Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття*. Т. 3, Авт. кол. В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін., К.: Навч. книга, 2003, С. 497–548.
- Жити разом: поєднання різноманіття і свободи в Європі XXI століття*, Переклад з англ., Львів: Літопис, 2001, 112 с.
- Закон України «Про загальну середню освіту», Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія*. / Уклад.: О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя, К.: Знання, 2005, С. 623–643.
- Конституція України*, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>, дата покликання: 1.02.2022 р.
- Концепція літературної освіти. Єдність національної гуманітарної освіти в поліетнічних умовах України. Проект*, „Інформаційний збірник Міністерства освіти України” 1992, № 23, С. 24–28.
- Концепція патріотичного і інтернаціонального виховання української молоді, формування в неї національної свідомості*, „Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР” 1990, № 16, С. 14–30.
- Програма з народознавства для 1–11 класів. Проект*, „Інформаційний збірник Міністерства освіти України” 1992, № 23, С. 3–15.
- Про концепцію середньої загальноосвітньої школи України*, „Інформаційний вісник Міністерства освіти України” 1992, № 4, С. 3–29.
- Розумюк В.М., *Ідеологічна індоктринація історичною освітою: політична доцільність VS історичної науки*, „Гуманітарні науки” 2009, № 1(17), С. 170–174.
- Ткаченко В., *Кризис мультикультурализма*, „День” 2011, 21 липня, URL: https://ukrrudprom.ua/digest/Krizis_multikulturalizma.html, дата покликання: 1.02.2022 р.
- Указ Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>, дата покликання: 1.02.2022 р.
- Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах у 2017/2018 навчальному році*, „Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України” 2017, № 9, С. 3–95.
- Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах середньої освіти у 2020/2021 навчальному році*, „Інформаційний збірник для освітян” 2020, № 9, С. 9–91.
- Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах середньої освіти у 2020/2021 навчальному році*, „Інформаційний збірник для освітян” 2020, № 10, С. 4–95.
- Janush G., *Prawa mniejszości narodowych. Standardy Europejskie*, Warszawa 1995, 124 s.
- Żebrowski J., *Edukacja wielokulturowa w integrującej się Europie*, „Prace Naukowe. Pedagogika” 2003, № 12, s. 109–120, URL: <http://surl.li/bkiuf>, дата покликання: 2.02.2022 р.

SUMMARY

Kateryna Popova

Cognitive and educational potential of multicultural education

The article analyzes the integration of Ukraine into the space of multicultural education and clarifies its features. The analysis focuses on the legal framework, which in a certain way determined the content of primary and secondary education. The research has found that in the years after Ukraine gained sovereignty, the category “international education” was still actively used, and terms “tolerance” and “multiculturalism” appeared in the conceptual apparatus of education. The term “multiculturalism” is interpreted as one that marked the task of forming multicultural competence of students. The use of the ethnographic factor as fundamental in the process of determining the content of education has led to the minimization of the representation of non-dominant groups in teaching the humanities. Although the State Standards for primary and basic secondary education do not deal with the concept of “multicultural education”, both compulsory and elective components of the curricula create preconditions for the formation of multicultural competence of students.

Key words: Ukraine, multicultural education, state standard, tolerance, multicultural competence.

STRESZCZENIE

Kateryna Popova

Poznawczy i edukacyjny potencjal edukacji wielokulturowej

Artykuł analizuje integrację Ukrainy z „przestrzenią” edukacji wielokulturowej i wyjaśnia jej cechy. Analiza koncentruje się na ramach prawnych, które w pewien sposób decydowały o treści kształcenia podstawowego i średniego. Badania wykazały, że w latach po uzyskaniu przez Ukrainę suwerenności kategoria „edukacja międzynarodowa” była aktywnie używana, a pojęcia „tolerancja” i „wielokulturowość” pojawiały się w pojęciowym aparacie edukacji. Termin „wielokulturowość” jest interpretowany jako oznaczający zadanie kształtowania wielokulturowych kompetencji uczniów. Wykorzystanie czynnika etnograficznego jako fundamentalnego w procesie określania treści kształcenia doprowadziło do minimalizowania reprezentacji grup nie dominujących w nauczaniu humanistycznym. Chociaż państwowe standardy szkolnictwa nie zajmują się koncepcją „edukacji wielokulturowej”, podobnie jak obowiązkowe i fakultatywne elementy programów nauczania, stwarzają warunki wstępne dla kształtowania kompetencji wielokulturowych u uczniów.

Słowa kluczowe: Ukraina, edukacja wielokulturowa, standard państwowy, tolerancja, kompetencje wielokulturowe.

REDAKTORZY OPRACOWANIA:

ANNA PAWLAK, doktor prawa, radca prawny, adiunkt, Instytut Nauk Prawnych, Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie.

BEATA SKWAREK, doktor nauk humanistycznych z zakresu pedagogiki, adiunkt, Zakład Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych i Humanistycznych, Collegium Witelona Uczelnia Państwowa.

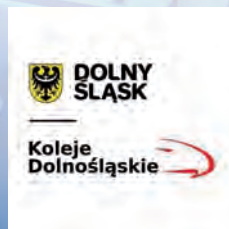
JUSTYNA STADNICZEŃKO, doktor prawa, adiunkt, Instytut Nauk Prawnych, Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie, sędzia Sądu Okręgowego w Opolu.

OKSANA PETRENKO, profesor, doktor nauk pedagogicznych, kierownik Katedry Teorii i Metodologii Edukacji, Rówieński Państwowy Uniwersytet Humanistyczny.

Publikacja stanowi rezultat współpracy wielu ośrodków akademickich, podmiotów edukacyjnych, organizacji społecznych w toczącej się dyskusji na arenie międzynarodowej na temat rozwoju oraz bezpieczeństwa dzieci we współczesnym świecie. Jest to wspólna inicjatywa Collegium Witelona Uczelnia Państwowa i Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie przy współpracy z ukraińskim i niemieckim środowiskiem naukowym prowadzonej od roku 2018.

Publikacja *W trosce o rozwój i bezpieczeństwo dziecka we współczesnym świecie. Aspekty społeczno-prawne* jest zbiorem opracowań poświęconych złożonemu zagadnieniu społeczno-prawnym i problemom związanym z funkcjonowaniem dzieci w środowiskach społecznych, w szczególności rodzinnym oraz szkolnym.

ISBN 978-83-66552-55-5

9 788366 552555